

Elbeszélés és történeti magyarázat – „Magyar agrárcsoda” és a források vétőjoga ^[1]

Varga Zsuzsanna MTA doktori disszertációja és az annak alapján megírt angol nyelvű könyv hazai és külföldi historiográfiai összefüggései töprengésre készítettek bennünket. A jelenkortörténeti források mennyisége, minősége, azok feltárása és értelmezése, a nézőpontok és narratívák különbözőségei általános módszertani szempontból is fontosak, ezért vállalkoztunk arra, hogy mérleget készítsünk. Először a szerző beszédmódjának megfelelően a fő állításokat összefoglaljuk, majd pedig néhány, kortársi tapasztalatokat közvetítő forrásrészletet vetünk össze a könyv üzenetével.

„Azzal csak eltorzítjuk a múltat, ha egy olyan terminológiát kényszerítünk rá, amelynek mindössze az a célja vagy eredménye, hogy kategóriáit a mi kategóriáinkhoz közelítsük, amelyeket alkalmilag örökkévalónak emeltünk. Az egyetlen racionális viszonyunk ezekhez a címkékhez csak az lehet, hogy kiküszöböljük őket.”

(MARC BLOCH: A történetész mestersége. Történetelméleti írások. Bp., 1996, 121.)

„Az anyagi javak munka szerinti elosztásával gyakorlatilag bizonyítják be a parasztságnak, hogy nem a földmagántulajdon a jobb, a biztosabb megélhetés forrása, a társadalmi elismerés alapja, hanem a szocialista nagyüzemben végzett munka. [...] A szövetkezeti tag elhalálása után a földöröklést, az öröklési illeték összegének megállapításával úgy kell befolyásolni, hogy az a nem szövetkezeti tag örökösét vagy örökösöket a földhagyatékra való önkéntes lemondásra ösztönözze. A hagyatéki illeték összegének megállapításánál a szövetkezeti tag örökösöket viszont jelentős előnyben kell részesíteni.”

(Dimény Imre előterjesztése a Politikai Bizottságnak a földtulajdonról és földhasználatról, 1966. szeptember 12. HU-MNL-OL-M-KS 288-28.-1966-1.)

Szerzői beszédmód

Varga Zsuzsanna angol nyelvű könyve az első olyan szintézis, amely a magyar mezőgazdaság szocialista korszakát kelet-európai kontextusban tárgyalja.[1] A munka a modern gazdaság- és társadalomtörténet iránt érdeklődők számára is érdekes lehet, hiszen témáját rendszereken átívelő transzferek történeteként jeleníti meg, a szovjetizálási és amerikanizálódási folyamatok összefüggéseire fókuszálva. Nyomon követhetjük, hogy a keletiek miként formálták át a kapitalista mezőgazdasági rendszert sztálini típusúvá, másrészt, hogy a nyugati transzfer miként tette lehetővé a szovjet modell gyors átalakítását. Az előbbi végeredményben élelmiszerellátási és termelési válságot, utóbbi egy mennyiségi mutatóban drasztikus növekedést mutató termelési rendszert eredményezett. Ennek tükrében az is látszik, hogy az erőszakos kollektivizálás gyenge eredményeiből miként lett mégis siker. A „magyar agrárcsoda” eredetének vizsgálatakor a szerző nem csupán a nagypolitika, a kereskedelmi tárgyalások kérdéseivel foglalkozik, hanem a kutatói látogatásokkal, a vállalkozói és tudományos kapcsolatokkal is. A létrejövő érdekcsoportok tevékenysége bizonyítja a totalitárius rendszereken belüli érdekérvényesítés lehetőségeit és teszi átjárhatóbbá a vasfüggönyt. A szerző a minisztériumi dokumentáció mellett közép- és mikroszintű történeti forrásokat is kutatót Nógrád, Hajdú és Zala megyében, valamint hasznosította az 1949 és 1989 között széles körben keletkezett történeti szakirodalom mellett a szociológia, szociográfia, valamint a néprajz eredményeit is.

A bevezető két megközelítésmódot jelöl ki a kollektivizálás történetének historiográfiájában: az egyik a sikertörténetet, a másik pedig a zsákcúrt képviselőt. A könyv újdonsága, hogy a transzfer koncepciójával és a történeti összehasonlítás módszertanával túllép a dualizmuson.

A mezőgazdaság kollektivizálását más országokhoz hasonlóan az adaptáció kérdéskörével hozza összefüggésbe, arra is utalva, hogy Magyarországon korábban erős szövetkezeti hagyomány létezett. A szerző által hivatkozott *Nigel Swain* érvelésében az itteni tézesek kétféleképp tértek el a kolhozmodellől. Először is: nem államosított földön működtek, hanem azon, ami, ha csak formálisan is, de a parasztok egyéni tulajdonában maradt. Másrészt Magyarország nem egyszerűen csak átvette a kolhozmodellt, hanem többféle szövetkezet létezését engedte. Egy speciális politikai és gazdasági milió alakult ki, amelyben a mezőgazdaság az ipari fejlesztések alárendeltje lett, az agrártársadalomhoz tartozók pedig a munkásosztályhoz képest másodrendű állampolgárnak számítottak. A kulákokat vagyonuk miatt „kizsákmányolóknak” bélyegezték. A mezőgazdasági tevékenység döntően az állami gazdaságokra, a gépállomásokra és a szövetkezetekre támaszkodott. Az utóbbiak egyik részét jelentette a háztáji föld, amivel a tagok maguk rendelkezhettek.

Az 1945. évi földreform jellemzése után a könyv több fejezetben foglalkozik a magyar mezőgazdaság szovjetizálásával, a több mint egy évtizedig tartó folyamatot a kollektivizálás és dekollektivizálás kapcsolódó periódusainak egységeként értékelve. Az 1949-ben elindított kolhozmodell-transzfer végül kudarc lett. Noha a *Sztálin* halála utáni dekollektivizálást az agrártörténeti kutatások majdnem teljesen figyelmen kívül hagyták, a szerző kutatásainak eredményeként világossá vált a *Nagy Imre* körül csoportosuló agrárlobbi jelentősége, amelynek tagjai radikálisan elítélték az 1953 előtti agrárpolitikát. Az ő szerepük akkor értékelődik fel, amikor az 1956-os felkelés leverése után Moszkva nagyobb teret engedett a magyar pártvezetésnek annak bizonyítására, hogy a szocialista rendszer a kapitalistához képest felsőbbrendű. Ez a kivételezés különös erővel mutatkozott meg a mezőgazdaság területén (37–69.).

A Kossuth Termelőszövetkezet zárszámadó közgyűlése, 1968

Forrás: Fortepan / Bojár Sándor

A kötet narratívája, hogy az utolsó kollektivizálási kampányban az MSZMP tanult a testvérpártok és *Rákosi* tapasztalataiból. A szervezők először a befolyásos gazdákat próbálták meggyőzni a belépésről, miközben az állambiztonsági dokumentáció növekvő számú fenyegető levélről, graffitiról, pamfletről és tüntetésről számolt be. 1960–1961 fordulóján olyan esetek is előfordultak, amikor a parasztok késekkel támadtak rá az agitátorokra, és megpróbálták őket forró vízzel leönteni. A pártvezetés azonban végül a parasztság többségét bekényszerítette a tézesekbe, amelyek az első években számos nehézséggel, mindenekelőtt a munkamorál alacsony szintjével küzdöttek. Nem oldotta meg a helyzetet az sem, hogy akik a közös munkából származó jövedelmükkel elégedetlenek voltak, távozhattak (107–147.).

Az átszervezést követő nehézségek kezelésében a szerző az agrárlobbi tevékenységét tárgyalja részletesen. 1968-ra ez a csoport rendkívül befolyásossá vált, így már a törvényi szabályozók tekintetében is eltávolodhattak a szovjet kolhozmodellől: az 1970-es években kapitalista elemek is beépülhettek a magyar gazdaságba. Több állami gazdaság és termelőszövetkezet a nyugati cégek partnere lett: Bábolna és Nádudvar technológiaközvetítő szerepe a magyar termelőszövetkezeti szektorban jelentős volt.

A Galgamente Termelőszövetkezet aratói ebédszüneten, 1971
 Forrás: Fortepan / Urbán Tamás

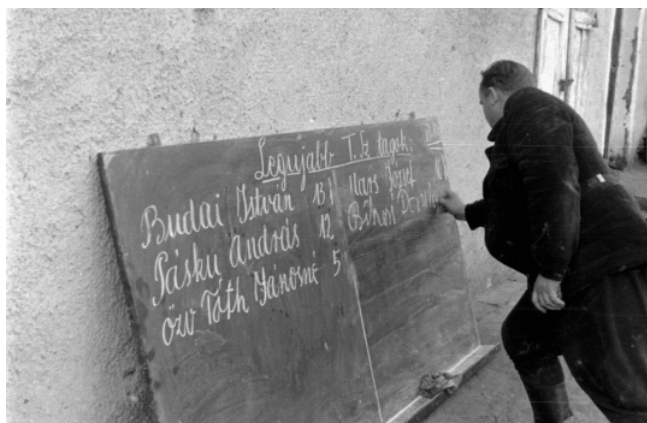
A szerző a *Fehér Lajos* vezette agrárlobbi törekvéseit egyfajta civiljogi mozgalomként értelmezi (195.). A nyugati sajtóban „magyar agrárcsodának” tartott, a kolhozmodellől eltérő magyar mezőgazdasági szövetkezeteket független entitásokként, vállalkozásokként ábrázolja. A következő innovatív elemek jelentek meg: a téészek a szociális alaptól segítették a fiatalok házépítését, ösztöndíjat adtak, az öregeket nem bocsáthatták el. Míg a szovjet kolhoz nem kínált perspektívát, a magyar reformok lehetővé tették, hogy az 1960-as évek második felére a termelőszövetkezetek gondoskodhattak az egyéni és közösségi célok megvalósításának kereteiről is. A Tudományos Szocializmus és Továbbképzési Intézet 1982. évi kiadványa szerint az éves magyar agrártermelés 1960 és 1975 között gyorsabban nőtt, mint a világátlag. Külön fejezet foglalkozik az 1973 utáni reformellenességgel, az agrárlobbi „lefejezésével”, a téeszervezők elleni perekkel, amelyek következményeként a mezőgazdaság belső gyarmat szerepébe kényszerült (221–276.). Mindez azonban nem halványítja el az agrárlobbi érdemeit. A könyvnek az összefoglalóban is hangsúlyozott fő üzenete, hogy különböző politikai háttérű rendszerekből is sikerrel importálhatók a modellek, ha azokat jó szakembergárda adaptálja az adott ország viszonyaira.

Termelőszövetkezet, 1977
 Forrás: Fortepan / Urbán Tamás

*

A könyv a címe és a fenti vázlatban érzékeltetett mondanivaló alapján egy ország egészéről kínál átfogó képet. Adódik tehát a kérdés, hogy az ország lakói miként élték meg a történéseket? A szerzői tematizálás tudomásul vétele mellett is ott marad a kétely: a kötet történeti szereplőinek, az egykori döntéshozóknak a látásmódja elégséges-e az „egész” megragadására? Hogyan lehetséges az, hogy ugyanazon sorsfordító évek eseményeiről gyökeresen eltérő a könyvben olvasható értékelés és az alábbiakban közölt forrásrészletek tartalma? Meglátásunk szerint a kortársi tapasztalattörténetek jobban láthatóvá teszik azokat az összefüggéseket és életvilágokat, amelyek a történeti valóság szerves részét képezték. Célszerű, ha a szerzői narratívát ütköztetjük ezekkel. A kérdés röviden úgy fogalmazható meg, hogy a vidék második világháborút követő történetét továbbra is felülnézetből kategorizáljuk, vagy azt a tényleges gyakorlat, a politikai programok napi szintű megvalósulásainak alapján értelmezzük? Más szavakkal: vizsgáljuk-e azt, hogy a „törvény szelleme” miként öltött testet a gyakorlatban?

[5]

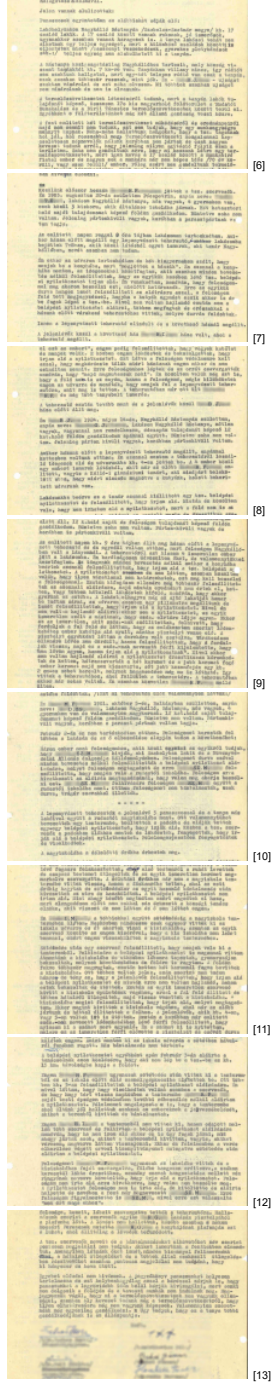
A kényszerkollektivizálás 1958 és 1961 közötti befejezése

A szerző szerint keveset tudunk a sztálini mezőgazdasági rendszer kialakításában résztvevő szereplőkről, mert eddig a kutatók jobbra az átalakítást fogadó paraszti társadalom történetével foglalkoztak. Ennek megfelelően a kötetben a nomenklatúrán belüli szereplők nézőpontját követhetjük nyomon. Ez azonban azzal járhat, hogy tömeges társadalmi tapasztalat marad láthatatlan, sőt felmerül a hamis státusátfordítás is! Az erőszakot a kötet alapvetően akkor jeleníti meg a „reáltörténeti” részekben, amikor a makacs parasztok megtámadják az agitátorokat (135.).

Vajon a vidéki lakosság által elszenvedett erőszak ismertetése nélkül a külföldi olvasók miként értelmezhetik az alacsony munkamorált, a folyamatot, amely révén az egykori gazdák megtanultak rosszul dolgozni (147.)? És ha a nomenklatúra szintjén maradunk: a napi jelentések valóban nem jelezték volna számukra az eseményeket?

Első szövegünk egy ügyészi vizsgálat eredményét rögzíti. A legfőbb ügyészségi jelentés a Szabolcs megyei esetről 1960. február 13-án, a történet után 11 nappal keletkezett. A társadalom peremén élő tanyai lakosságot is bekerítő, brutális kollektivizálás körülményeit tárja elénk, amelynek beszédmódját a Nagykálló melletti tanyavilágban élő hat ember vallomása alapján konstruált joghatósági szemlélet határozza meg.[2]

A Legfőbb Ügyészség jegyzőkönyve

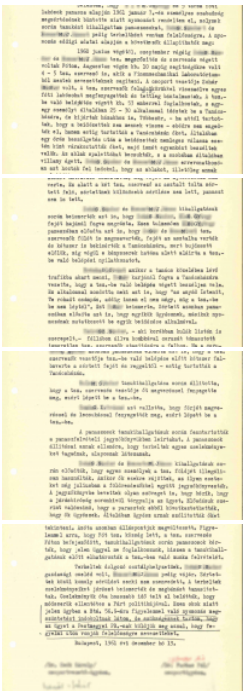
[Tovább a galéria oldalára](#) ^[14]

Budapest, 1960. február 13.

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-M-KS 288-28.-1960-21. (301–304. o.) – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az 1945 utáni munkáspártok iratai, Magyar Szocialista Munkáspárt, MSZMP Központi Szervei, KB Mezőgazdasági Osztály – Gépelt eredeti.

A második ügyészségi leírás a Pest megyében történetek részletezi.[3]

A Legfőbb Ügyészség jelentése

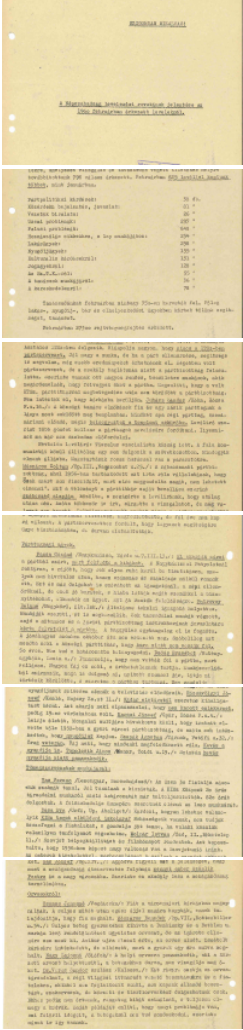

Tovább a galéria oldalára [19]

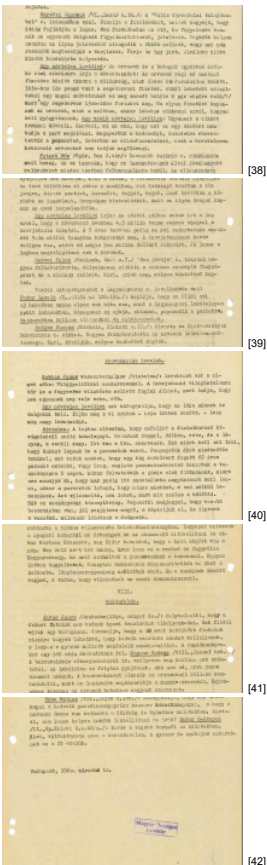
Budapest, 1961. december 13.
Az irat jelzete: HU-MNL-OL-M-KS 288-28.-1961-12. (22–25. o.) – Gépelt eredeti.

A brutális erőszak alkalmazása területileg minden megyét érintett, az valamilyen formában szabályszerűségnek számított. A „munkás-paraszt” kapcsolatoknak a mítikus és fetisizált hivatalos színpadiasságától nyilvánvalóan eltérő, ám rendkívül életszerű tapasztalatait mutatja meg a következőkben a munkások és parasztságot érintő...
„Szeretném, ha tudnának arról, ami öt héten keresztül történt Fejér megye déli részében, Cecén, Alapon, Sárszentmiklóson, Sárbogárdon. Először kezdték a bányászok, azok nem értek el eredményt, aztán jöttek a sztálinvárosiak, azok kivették minden emberi érzésükből. Nem tudtak azok se boldogulni, tehát más módszerekhez folyamodtak. Adókövetések, idős, munkában megrokkant emberek leközpösésével. Akikkel így sem boldogultak, azokat berendelték a tanácsolóházra. Ott szidással, pofozással, revolverek mutogatásával kicsikarták az aláírást. Sok ember a házat reggel otthagytá, bujkált, mint az üzött vad a szárkupacokban. Lesték, mint a betörők, és este, ha megjött, lecsaptak rá. Most jelentik, mint a győztes vezérek, hogy megszervezték a tsz-t.” [4]

A Népszabadság levelezési rovatának jelentése az 1960. februárban beérkezett levelekről

[20]
[21]
[22]
[23]
[24]
[25]

Tovább a galéria oldalára [43]

Budapest, 1960. március 10.

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-M-KS 288-11.-622. (1–13. o.) – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az 1945 utáni munkáspártok iratai, Magyar Szocialista Munkáspárt, MSZMP Központi Szervei, MSZMP KB Információs jelentések – Gépelt másolat.

A szocialista modernizáció önértékelései

A szocialista modernizációnak Varga Zsuzsanna által választott önértékelései érdekes ütköztetni az alábbi hivatalos, szintén a némenklatúra körében keletkezett forrásokkal. A következő három tényező (föld, gépek, emberek) érthetően más megvilágításban, de folyton megjelenik a szerzői narratívában is.

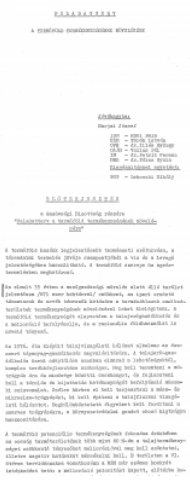
1) Föld

Az állandó növekedést megcélzóik számára készült dokumentációban még 1982-ben is a növénytermesztés 2000-ig terjedő megduplázásáról tervezgettek, miközben azzal kellett szembesülniük, amit ebben az idézetben olvashatunk:

„Az elmúlt évtizedben a növénytermesztés természetlagainak növekedési üteme nemzetközi összehasonlításban is figyelemre méltó volt. Ezt úgy érték el, hogy a műtrágya, növényvédőszer, üzemanyag stb. felhasználása másfél-kétszerre gyorsabb ütemű volt, mint a hozamok növekedése. Az energia árának emelkedése, valamint a felhasznált mesterséges energiák arányának gyors növekedése következtében az input energia költségszintje meghaladta a gyengébb minőségű talajok optimális termékenységi szintjét, s ezzel a termésközfokozás korábbi típusainak tartalékai kimerültek. Ezekben a területeken a termés továbbfokozása csak a talaj termékenységének növelésével érhető el. Az intenzitás fokozásával hatványozottan nő a termelés kockázata, a terület kárérzékenysége is. [5]

A kemizálás és a melioráció terhe, „ördögszekere”[6] az egyik buktatója volt a szocialista agrárprogramnak.

Váncsa Jenő miniszter előterjesztése az MSZMP KB Gazdasági Bizottsága részére a termőföld termékenységének növelésével kapcsolatos feladatokról

[44]

[45]

[46]

1970-es években a mezőgazdaság	
1970	120
1971	125
1972	130
1973	135
1974	140
1975	145
1976	150
1977	155
1978	160
1979	165
1980	170
1981	175
1982	180
1983	185
1984	190
1985	195
1986	200
1987	205
1988	210
1989	215
1990	220
1991	225
1992	230
1993	235
1994	240
1995	245
1996	250
1997	255
1998	260
1999	265
2000	270
2001	275
2002	280
2003	285
2004	290
2005	295
2006	300
2007	305
2008	310
2009	315
2010	320
2011	325
2012	330
2013	335
2014	340
2015	345
2016	350
2017	355
2018	360
2019	365
2020	370
2021	375
2022	380
2023	385
2024	390
2025	395
2026	400
2027	405
2028	410
2029	415
2030	420

[69]
[70]
[71]
[72]

Tovább a galéria oldalára [73]

Budapest, 1981. március 13. és 23.
Az irat jelzete: HU-MNL-OL-XIX-K-9-bk-513.-1982-14.314. (631. doboz) – Gépelt másolat.

A mezőgazdasági területcsökkenés okait összesség hivatalos adatok szerint az első helyen az erdősfítés (57%) szerepelt.[10] Emögött valójában magának a nagyüzemi rendszernek a strukturális problémái húzódtak meg, így például az „gyenge” üzemek erdőtelepítéssel is igyekeztek megszabadulni földjeiktől. A miniszter meghatározó tényezőként a „gyenge adottságú” üzemek krónikus tökéhiányát”, a „műtrágya ára és használati értéke közötti ellentmondást”, a „tárolási és kijuttatási technológia elmaradottságát” emelte ki. A megoldatlan problémák felsorolása között visszatérően szerepelt a környezeti károkat okozó hígtrágya-kezelés, a „technológiai fejelem megsértése (egyenetlen szórás, rossz minőségű bemunkálás, táblaszéklet túladagolása vagy kihagyása stb.)”. A több évtizedes gyakorlatról sokat mondó summázatban Vánca Jenő az „uralkodó mennyiségi teljesítményszemlélet és érdekeltség” minőségi szempontokkal való kiegészítését tartotta fontosnak.[11] A meliorációt illetően az „ország termőterületének több mint 60%-án kialakult termelést gátló, talajtermékenységet csökkentő tényezők”, illetve negatív hatásuk kiiktatását tűzte ki célként: „Az üzemi talajvédelmi, vízrendezési, talajjavítási és területrendezési feladatok – felméréseink szerint – 57,2 milliárd Ft-ot tesznek ki, s ehhez kapcsolódva 14 milliárd Ft társulati (üzemközi), valamint 20 milliárd Ft értékű főművi (OVH) kiépítés szükséges. [...] Ahhoz, hogy a meliorációra szoruló területeken – komplex módon – a szükséges feladatok megvalósításra kerüljenek, illetve a talajban lejártszódnó negatív folyamatok megállíthatók és megelőzhetőek legyenek, a melioráció hosszútávú koncepciója alapján ötéves tervidőszakban mintegy 15 milliárd Ft értékű meliorációs munka kivitelezésére van szükség. Ebben az esetben a termelést gátló és akadályozó tényezők húsz év alatt nagy részben megszüntethetők, a komplexitás minden területen biztosítható és a meliorációtól elvárható legnagyobb termésterület lenne elérhető. Ezen túl megteremtene a terméshozadékot és a belvezek által okozott terméshozadékot is megszüntetné. A melioráció elhanyagolása vagy lassú üteme mellett ezek a talajpusztulási folyamatok nem állíthatók meg, hatásukra az ezredfordulóra igen jelentős területek válhatnak intenzív szántóföldi növénytermesztésre alkalmatlanná.”[12]

Vánca Jenő 1981. évi megfogalmazása a több évtizedes szocialista projekt „progresszív pazarlásának” rendszerspecifikusságát világítja meg, ami minden történetkutatói értékelés egyik meghatározó szempontja lehet. A problémahalmaz kiiktatására becsült húsz év végképp a távoli, valójában elérhetetlen jövő képét mutatta. Valódi tendenciákat említett meg, amelyek az eddig feltárt és írásunkba beemelt kortársi tapasztalatokkal, beszámolókkal koherens összefüggésben vannak.

Vánca Jenő miniszter előterjesztése az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Bizottsága részére a termőföld termékenységének növelésével kapcsolatos feladatokról

1. A mezőgazdasági területcsökkenés okait összesség hivatalos adatok szerint az első helyen az erdősfítés (57%) szerepelt. Emögött valójában magának a nagyüzemi rendszernek a strukturális problémái húzódtak meg, így például az „gyenge” üzemek erdőtelepítéssel is igyekeztek megszabadulni földjeiktől. A miniszter meghatározó tényezőként a „gyenge adottságú” üzemek krónikus tökéhiányát”, a „műtrágya ára és használati értéke közötti ellentmondást”, a „tárolási és kijuttatási technológia elmaradottságát” emelte ki. A megoldatlan problémák felsorolása között visszatérően szerepelt a környezeti károkat okozó hígtrágya-kezelés, a „technológiai fejelem megsértése (egyenetlen szórás, rossz minőségű bemunkálás, táblaszéklet túladagolása vagy kihagyása stb.)”. A több évtizedes gyakorlatról sokat mondó summázatban Vánca Jenő az „uralkodó mennyiségi teljesítményszemlélet és érdekeltség” minőségi szempontokkal való kiegészítését tartotta fontosnak. A meliorációt illetően az „ország termőterületének több mint 60%-án kialakult termelést gátló, talajtermékenységet csökkentő tényezők”, illetve negatív hatásuk kiiktatását tűzte ki célként: „Az üzemi talajvédelmi, vízrendezési, talajjavítási és területrendezési feladatok – felméréseink szerint – 57,2 milliárd Ft-ot tesznek ki, s ehhez kapcsolódva 14 milliárd Ft társulati (üzemközi), valamint 20 milliárd Ft értékű főművi (OVH) kiépítés szükséges. [...] Ahhoz, hogy a meliorációra szoruló területeken – komplex módon – a szükséges feladatok megvalósításra kerüljenek, illetve a talajban lejártszódnó negatív folyamatok megállíthatók és megelőzhetőek legyenek, a melioráció hosszútávú koncepciója alapján ötéves tervidőszakban mintegy 15 milliárd Ft értékű meliorációs munka kivitelezésére van szükség. Ebben az esetben a termelést gátló és akadályozó tényezők húsz év alatt nagy részben megszüntethetők, a komplexitás minden területen biztosítható és a meliorációtól elvárható legnagyobb termésterület lenne elérhető. Ezen túl megteremtene a terméshozadékot és a belvezek által okozott terméshozadékot is megszüntetné. A melioráció elhanyagolása vagy lassú üteme mellett ezek a talajpusztulási folyamatok nem állíthatók meg, hatásukra az ezredfordulóra igen jelentős területek válhatnak intenzív szántóföldi növénytermesztésre alkalmatlanná.”

2. A mezőgazdasági területcsökkenés okait összesség hivatalos adatok szerint az első helyen az erdősfítés (57%) szerepelt. Emögött valójában magának a nagyüzemi rendszernek a strukturális problémái húzódtak meg, így például az „gyenge” üzemek erdőtelepítéssel is igyekeztek megszabadulni földjeiktől. A miniszter meghatározó tényezőként a „gyenge adottságú” üzemek krónikus tökéhiányát”, a „műtrágya ára és használati értéke közötti ellentmondást”, a „tárolási és kijuttatási technológia elmaradottságát” emelte ki. A megoldatlan problémák felsorolása között visszatérően szerepelt a környezeti károkat okozó hígtrágya-kezelés, a „technológiai fejelem megsértése (egyenetlen szórás, rossz minőségű bemunkálás, táblaszéklet túladagolása vagy kihagyása stb.)”. A több évtizedes gyakorlatról sokat mondó summázatban Vánca Jenő az „uralkodó mennyiségi teljesítményszemlélet és érdekeltség” minőségi szempontokkal való kiegészítését tartotta fontosnak. A meliorációt illetően az „ország termőterületének több mint 60%-án kialakult termelést gátló, talajtermékenységet csökkentő tényezők”, illetve negatív hatásuk kiiktatását tűzte ki célként: „Az üzemi talajvédelmi, vízrendezési, talajjavítási és területrendezési feladatok – felméréseink szerint – 57,2 milliárd Ft-ot tesznek ki, s ehhez kapcsolódva 14 milliárd Ft társulati (üzemközi), valamint 20 milliárd Ft értékű főművi (OVH) kiépítés szükséges. [...] Ahhoz, hogy a meliorációra szoruló területeken – komplex módon – a szükséges feladatok megvalósításra kerüljenek, illetve a talajban lejártszódnó negatív folyamatok megállíthatók és megelőzhetőek legyenek, a melioráció hosszútávú koncepciója alapján ötéves tervidőszakban mintegy 15 milliárd Ft értékű meliorációs munka kivitelezésére van szükség. Ebben az esetben a termelést gátló és akadályozó tényezők húsz év alatt nagy részben megszüntethetők, a komplexitás minden területen biztosítható és a meliorációtól elvárható legnagyobb termésterület lenne elérhető. Ezen túl megteremtene a terméshozadékot és a belvezek által okozott terméshozadékot is megszüntetné. A melioráció elhanyagolása vagy lassú üteme mellett ezek a talajpusztulási folyamatok nem állíthatók meg, hatásukra az ezredfordulóra igen jelentős területek válhatnak intenzív szántóföldi növénytermesztésre alkalmatlanná.”

3. A mezőgazdasági területcsökkenés okait összesség hivatalos adatok szerint az első helyen az erdősfítés (57%) szerepelt. Emögött valójában magának a nagyüzemi rendszernek a strukturális problémái húzódtak meg, így például az „gyenge” üzemek erdőtelepítéssel is igyekeztek megszabadulni földjeiktől. A miniszter meghatározó tényezőként a „gyenge adottságú” üzemek krónikus tökéhiányát”, a „műtrágya ára és használati értéke közötti ellentmondást”, a „tárolási és kijuttatási technológia elmaradottságát” emelte ki. A megoldatlan problémák felsorolása között visszatérően szerepelt a környezeti károkat okozó hígtrágya-kezelés, a „technológiai fejelem megsértése (egyenetlen szórás, rossz minőségű bemunkálás, táblaszéklet túladagolása vagy kihagyása stb.)”. A több évtizedes gyakorlatról sokat mondó summázatban Vánca Jenő az „uralkodó mennyiségi teljesítményszemlélet és érdekeltség” minőségi szempontokkal való kiegészítését tartotta fontosnak. A meliorációt illetően az „ország termőterületének több mint 60%-án kialakult termelést gátló, talajtermékenységet csökkentő tényezők”, illetve negatív hatásuk kiiktatását tűzte ki célként: „Az üzemi talajvédelmi, vízrendezési, talajjavítási és területrendezési feladatok – felméréseink szerint – 57,2 milliárd Ft-ot tesznek ki, s ehhez kapcsolódva 14 milliárd Ft társulati (üzemközi), valamint 20 milliárd Ft értékű főművi (OVH) kiépítés szükséges. [...] Ahhoz, hogy a meliorációra szoruló területeken – komplex módon – a szükséges feladatok megvalósításra kerüljenek, illetve a talajban lejártszódnó negatív folyamatok megállíthatók és megelőzhetőek legyenek, a melioráció hosszútávú koncepciója alapján ötéves tervidőszakban mintegy 15 milliárd Ft értékű meliorációs munka kivitelezésére van szükség. Ebben az esetben a termelést gátló és akadályozó tényezők húsz év alatt nagy részben megszüntethetők, a komplexitás minden területen biztosítható és a meliorációtól elvárható legnagyobb termésterület lenne elérhető. Ezen túl megteremtene a terméshozadékot és a belvezek által okozott terméshozadékot is megszüntetné. A melioráció elhanyagolása vagy lassú üteme mellett ezek a talajpusztulási folyamatok nem állíthatók meg, hatásukra az ezredfordulóra igen jelentős területek válhatnak intenzív szántóföldi növénytermesztésre alkalmatlanná.”

4. A mezőgazdasági területcsökkenés okait összesség hivatalos adatok szerint az első helyen az erdősfítés (57%) szerepelt. Emögött valójában magának a nagyüzemi rendszernek a strukturális problémái húzódtak meg, így például az „gyenge” üzemek erdőtelepítéssel is igyekeztek megszabadulni földjeiktől. A miniszter meghatározó tényezőként a „gyenge adottságú” üzemek krónikus tökéhiányát”, a „műtrágya ára és használati értéke közötti ellentmondást”, a „tárolási és kijuttatási technológia elmaradottságát” emelte ki. A megoldatlan problémák felsorolása között visszatérően szerepelt a környezeti károkat okozó hígtrágya-kezelés, a „technológiai fejelem megsértése (egyenetlen szórás, rossz minőségű bemunkálás, táblaszéklet túladagolása vagy kihagyása stb.)”. A több évtizedes gyakorlatról sokat mondó summázatban Vánca Jenő az „uralkodó mennyiségi teljesítményszemlélet és érdekeltség” minőségi szempontokkal való kiegészítését tartotta fontosnak. A meliorációt illetően az „ország termőterületének több mint 60%-án kialakult termelést gátló, talajtermékenységet csökkentő tényezők”, illetve negatív hatásuk kiiktatását tűzte ki célként: „Az üzemi talajvédelmi, vízrendezési, talajjavítási és területrendezési feladatok – felméréseink szerint – 57,2 milliárd Ft-ot tesznek ki, s ehhez kapcsolódva 14 milliárd Ft társulati (üzemközi), valamint 20 milliárd Ft értékű főművi (OVH) kiépítés szükséges. [...] Ahhoz, hogy a meliorációra szoruló területeken – komplex módon – a szükséges feladatok megvalósításra kerüljenek, illetve a talajban lejártszódnó negatív folyamatok megállíthatók és megelőzhetőek legyenek, a melioráció hosszútávú koncepciója alapján ötéves tervidőszakban mintegy 15 milliárd Ft értékű meliorációs munka kivitelezésére van szükség. Ebben az esetben a termelést gátló és akadályozó tényezők húsz év alatt nagy részben megszüntethetők, a komplexitás minden területen biztosítható és a meliorációtól elvárható legnagyobb termésterület lenne elérhető. Ezen túl megteremtene a terméshozadékot és a belvezek által okozott terméshozadékot is megszüntetné. A melioráció elhanyagolása vagy lassú üteme mellett ezek a talajpusztulási folyamatok nem állíthatók meg, hatásukra az ezredfordulóra igen jelentős területek válhatnak intenzív szántóföldi növénytermesztésre alkalmatlanná.”

5. A mezőgazdasági területcsökkenés okait összesség hivatalos adatok szerint az első helyen az erdősfítés (57%) szerepelt. Emögött valójában magának a nagyüzemi rendszernek a strukturális problémái húzódtak meg, így például az „gyenge” üzemek erdőtelepítéssel is igyekeztek megszabadulni földjeiktől. A miniszter meghatározó tényezőként a „gyenge adottságú” üzemek krónikus tökéhiányát”, a „műtrágya ára és használati értéke közötti ellentmondást”, a „tárolási és kijuttatási technológia elmaradottságát” emelte ki. A megoldatlan problémák felsorolása között visszatérően szerepelt a környezeti károkat okozó hígtrágya-kezelés, a „technológiai fejelem megsértése (egyenetlen szórás, rossz minőségű bemunkálás, táblaszéklet túladagolása vagy kihagyása stb.)”. A több évtizedes gyakorlatról sokat mondó summázatban Vánca Jenő az „uralkodó mennyiségi teljesítményszemlélet és érdekeltség” minőségi szempontokkal való kiegészítését tartotta fontosnak. A meliorációt illetően az „ország termőterületének több mint 60%-án kialakult termelést gátló, talajtermékenységet csökkentő tényezők”, illetve negatív hatásuk kiiktatását tűzte ki célként: „Az üzemi talajvédelmi, vízrendezési, talajjavítási és területrendezési feladatok – felméréseink szerint – 57,2 milliárd Ft-ot tesznek ki, s ehhez kapcsolódva 14 milliárd Ft társulati (üzemközi), valamint 20 milliárd Ft értékű főművi (OVH) kiépítés szükséges. [...] Ahhoz, hogy a meliorációra szoruló területeken – komplex módon – a szükséges feladatok megvalósításra kerüljenek, illetve a talajban lejártszódnó negatív folyamatok megállíthatók és megelőzhetőek legyenek, a melioráció hosszútávú koncepciója alapján ötéves tervidőszakban mintegy 15 milliárd Ft értékű meliorációs munka kivitelezésére van szükség. Ebben az esetben a termelést gátló és akadályozó tényezők húsz év alatt nagy részben megszüntethetők, a komplexitás minden területen biztosítható és a meliorációtól elvárható legnagyobb termésterület lenne elérhető. Ezen túl megteremtene a terméshozadékot és a belvezek által okozott terméshozadékot is megszüntetné. A melioráció elhanyagolása vagy lassú üteme mellett ezek a talajpusztulási folyamatok nem állíthatók meg, hatásukra az ezredfordulóra igen jelentős területek válhatnak intenzív szántóföldi növénytermesztésre alkalmatlanná.”

[74]
[75]
[76]
[77]
[78]
[79]
[80]
[81]
[82]
[83]
[84]
[85]
[86]
[87]
[88]

... a földi élet ...
 ... a földi élet ...
 ... a földi élet ...

... a földi élet ...
 ... a földi élet ...
 ... a földi élet ...

... a földi élet ...
 ... a földi élet ...
 ... a földi élet ...

... a földi élet ...
 ... a földi élet ...
 ... a földi élet ...

... a földi élet ...
 ... a földi élet ...
 ... a földi élet ...

Tovább a galéria oldalára [98]

Budapest, 1981. február 6.

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-XIX-K-9-bk-513.-1982-14.314. (631. doboz) – Gépelt másolat.

A rendszercsőre reagáló és a témának érintő egyik 1987. évi vélemény a fentiekben kifejtettek logikus folytatása volt. A Központi Népi Ellenőrzési Bizottság (KNEB) Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Főosztályának jelentése Somogy, Vas, Zala és Veszprém megyei minták alapján fogalmazta meg a következőket:
 „A gazdaságok változatlanul nem fordítanak megfelelő figyelmet a talaj szervesanyag tartalmára. A képződő istállótrágyát ugyan felhasználják, de többnyire csak az állattartó telepek közelében szórják ki, vagyis igyekeznek tőle megszabadulni. A vizsgálat találkozott olyan szélsőséges esettel is, ahol a gazdaság egyes szántóterületein 47 éve nem végeztek istállótrágyázást. A vizsgált gazdaságok szakemberei ezt a nemtródomagatartást a szervezetrágya kezelés és felhasználás túlzottan magas költségeivel indokolják. Az istállótrágyázás gazdaságosságának bizonyítására kérésünkre a bajnai Alkotmány Mg. Tsz-ben feldolgozták az 1985. évi talajergőztalálkodási költségadatokat. Az elemzések eredménye még az azt végzőket is meglepte. Kiderült ugyanis, hogy abban az esetben, ha a szervezetrágya mikroelemtartalmát is figyelembe vesszük, az azzal kijuttatott hatóanyag nem került többé a műtrágyánál. Emellett több, nem számszerűsíthető tulajdonsága révén a növények kedvezőbben fogadják, mint a műtrágyát. Ez a szemlélet jut kifejezésre abban is, ahogyan a gazdaságok többsége az istállótrágyát kezeli. Általában az a jellemző, hogy a trágyát az istállók környékén, szétszóró kupacokban tárolják, ha felgyülemlt, tololappal összetolják. Ilyen körülmények között a trágya kiszárad, nitrogéntartalmának közel fele ammónia formájában elpárolog, illetve más hasznos alkotóelemekkel együtt a talajba szivárog.” [13]

A Központi Népi Ellenőrzési Bizottság Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Főosztályának jelentése a talaj termőképességének vizsgálatáról

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

... a földi élet ...

[99]

[100]

[101]

[102]

[103]

[104]

[105]

döntően a rendszerellenségnek tekintett birtokosoktól rekviráltak a hosszú ötvenes években. Ezek az eszközök a hatvanas években valóban leromlott állapotban lehettek. Vajon a szektor bőkezű támogatásának és fejlesztésének eredményeként kedvezőbb helyzetértékeléssel találkozunk-e a hetvenes évek közepén? 1974-ből származik a következő forrásunk:

„A mezőgéphálózat gyártástechnológiai színvonala – vállalatonként differenciált mértékben – túlnyomórészt elmaradott, korszerűtlen s nem biztosítja az igényeknek megfelelő műszaki színvonalú gyártmány előállítását s a gazdaságos gyártás feltételeit.” [14]

Az 1974. évi termelési normaóraigényben a kézi műveletek aránya 68%, az üzemi szerszámgéppark 15%-a 20 évnél idősebb, de a 10 évnél idősebb gépek aránya is 57% feletti volt. A technológiai elmaradottság igen negatívan hatott az előállított gépek minőségére, a gyártás gazdaságosságára és termelékenységére. A kedvezőtlen hatást elsősorban a gyártmányok alacsony üzembiztosságában és élettartamában, valamint az alkatrészek csereszabotosságának hiányában nevezték meg. Összességében ezek eredményezték a hazai gyártású mezőgazdasági gépekről kialakult negatív véleményt.[15] A külföldi összehasonlítás még inkább fokozta a frusztrációt, hiszen a fejlett mezőgépiparral rendelkező országokban a mezőgépipari vállalatok létszámának 6–8%-a foglalkozott fejlesztő tevékenységgel. Magyarországon ez az arány, az élelmiszer-gépiparhoz hasonlóan, 2–3% volt.[16]

A Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium Gépgyártási Főosztályának jelentése a gépgyártás helyzetéről

5. d
005.14/1974

XII-K-9-26 005.14/1974 (6-e)

[118]

[119]

[120]

[121]

[122]

[123]

[124]

[125]

[126]

[127]

1.
2.
3.

4.
5.
6.

[140]

7.
8.
9.

[141]

10.
11.
12.

13.
14.
15.

[142]

16.
17.
18.

[143]

19.
20.
21.

22.
23.
24.

[144]

25.
26.
27.

[145]

28.
29.
30.

[146]

31.
32.
33.

34.
35.
36.

[147]

Table with 4 columns: Item, Value 1, Value 2, Value 3

Table with 4 columns: Item, Value 1, Value 2, Value 3

[148]

Table with 4 columns: Item, Value 1, Value 2, Value 3

[149]

Table with 4 columns: Item, Value 1, Value 2, Value 3

[150]

Table with 4 columns: Item, Value 1, Value 2, Value 3

[151]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[164]

1970. évi tv. 10. §-a

[165]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[166]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[167]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[168]

1970. évi tv. 10. §-a	1970. évi tv. 10. §-a	1970. évi tv. 10. §-a	1970. évi tv. 10. §-a
1970. évi tv. 10. §-a	1970. évi tv. 10. §-a	1970. évi tv. 10. §-a	1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[169]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[170]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[171]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[172]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[173]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[174]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

[175]

1970. évi tv. 10. §-a

1970. évi tv. 10. §-a

1. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
2. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
3. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[176]

4. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
5. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[177]

6. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
7. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[178]

8. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
9. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[179]

10. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
11. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[180]

12. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
13. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[181]

14. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
15. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[182]

16. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
17. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[183]

18. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
19. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[184]

20. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
21. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[185]

22. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
23. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[186]

24. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.
25. A kódszámok megnevezése, leírása, kódja, stb.

[187]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[224]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[225]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[226]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[227]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[228]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[229]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[230]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[231]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[232]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

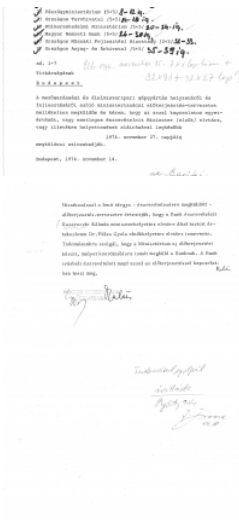
[233]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[234]

Item	Description	Value	Unit
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[235]

[260]

[261]

[262]

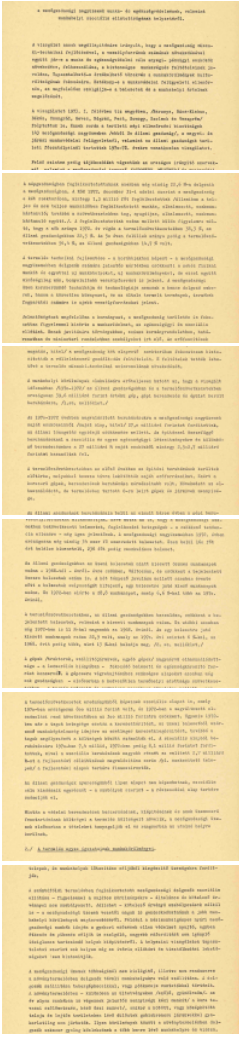
[Tovább a galéria oldalára](#) [263]

Budapest, 1974

Az irat jelzete: **HU-MNL-OL-XIX-K-9-ak-1974-00514 (5. doboz, 5-6.) – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az Államigazgatás felsőbb szervei, Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, TŰK iratok – Gépelt eredeti.**

A mezőgazdaságban üzemeltetett gépek, géprendszerek közül a baleseti veszély és egészségkárosító hatás szempontjából első helyen állnak a traktorok. A megvizsgált üzemekben a traktorállomány 46%-a több mint felére amortizálódott, a 0-ra leírt traktorok részaránya pedig meghaladja a 20%-ot. [...] A műszakilag és erkölcsileg ilyen mértékben elavult, de üzemben tartott erőgépekről általában hiányoznak a védőberendezések. A mezőgazdaságban évenként bekövetkezett halálos baleseteknek 10–15%-a (7–33 eset) például a védőkerettel el nem látott traktorok borulásánál következett be. Számításaink szerint 1973. I. 1-én a mezőgazdasági nagyüzemekben országosan mintegy 19–21 ezer (MTZ, Zetor-Super 50) védőkeret nélküli traktor üzemelt. [...] Az Országos Munkaegészségügyi Intézet adatai és vizsgálatainak megállapításai egyértelműen bizonyítják, hogy 50 éven felüli traktoros alig van az üzemekben, de a traktorról nyugdíjba ment dolgozók száma is igen alacsony. [...] Legtöbbször gyomorbántalmak, belgyógyászati és mozgásszervi panaszok jelentkeznek. [...] Azt is feltárták, hogy az üzemek saját maguk gyártottak gépeket, berendezéseket, amelyeket a biztonságos feltételek figyelmen kívül hagyásával üzemeltetnek. Az import gépeket is a biztonságtechnikai minősítések nélkül üzemeltetik. A minősítési szabályok a gyártót, a forgalmazót és a beruházót kötelezik a gépek munkavédelmi minősítésére, de a rendelkezések nem vonatkoznak az mgtsz-ekre. A téveszer részben ezért, részben pedig költségcsökkentés miatt mellőzik a gépek minősítését. Így azonban hiányzik a dolgozók biztonságos munkavégzésének egyik feltétele. [17]

A Központi Népi Ellenőrző Bizottság jelentése a mezőgazdasági nagyüzemek munka- és egészségvédelmének, valamint munkahelyi szociális ellátottságának helyzetéről

[264]

[265]

[266]

[267]

[268]

[269]

МНЛ ОЛ № 9-д (19-д)

Имя:	Подпись:
Место:	Дата:
Подпись:	Подпись:

[292]

Имя: _____
 Место: _____
 Подпись: _____

[293]

Имя:	Подпись:
Место:	Дата:
Подпись:	Подпись:

[294]

Имя: _____
 Место: _____
 Подпись: _____

[295]

Имя: _____
 Место: _____
 Подпись: _____

[296]

Имя: _____
 Место: _____
 Подпись: _____

[297]

Имя: _____
 Место: _____
 Подпись: _____

[298]

Имя: _____
 Место: _____
 Подпись: _____

[299]

Имя: _____
 Место: _____
 Подпись: _____

[300]

Имя: _____
 Место: _____
 Подпись: _____

[301]

Имя: _____
 Место: _____
 Подпись: _____

[302]

Имя: _____
 Место: _____
 Подпись: _____

[303]

1816. gada 15. oktobrī...

[304]

1817. gada 15. oktobrī...

[305]

1818. gada 15. oktobrī...

[306]

1819. gada 15. oktobrī...

[307]

1820. gada 15. oktobrī...

[308]

1821. gada 15. oktobrī...

[309]

1822. gada 15. oktobrī...

[310]

1823. gada 15. oktobrī...

[311]

1824. gada 15. oktobrī...

[312]

1825. gada 15. oktobrī...

1826. gada 15. oktobrī...

[313]

1827. gada 15. oktobrī...

1828. gada 15. oktobrī...

[314]

1829. gada 15. oktobrī...

1830. gada 15. oktobrī...

[315]

[303]

[304]

[305]

[306]

[307]

[308]

[309]

[310]

[311]

[312]

[313]

[314]

[315]

[316]

[317]

[318]

[319]

[320]

[321]

[322]

[323]

[324]

[325]

[326]

[327]

[328]

[329]

[330]

[331]

[332]

[333]

[334]

[335]

[336]

[337]

[338]

[339]

[340]

1. Az öregségi nyugdíjkorhatár megállapításánál a munkaviszonyok megszakításának időtartama nem számít bele, hanem a munkaviszonyok megszakításának időtartama a munkaviszonyok megszakításának időtartama nélkül számításba kerül.

[337]

2. Az öregségi nyugdíjkorhatár megállapításánál a munkaviszonyok megszakításának időtartama nem számít bele, hanem a munkaviszonyok megszakításának időtartama nélkül számításba kerül.

[338]

3. Az öregségi nyugdíjkorhatár megállapításánál a munkaviszonyok megszakításának időtartama nem számít bele, hanem a munkaviszonyok megszakításának időtartama nélkül számításba kerül.

[339]

4. Az öregségi nyugdíjkorhatár megállapításánál a munkaviszonyok megszakításának időtartama nem számít bele, hanem a munkaviszonyok megszakításának időtartama nélkül számításba kerül.

[340]

5. Az öregségi nyugdíjkorhatár megállapításánál a munkaviszonyok megszakításának időtartama nem számít bele, hanem a munkaviszonyok megszakításának időtartama nélkül számításba kerül.

[341]

6. Az öregségi nyugdíjkorhatár megállapításánál a munkaviszonyok megszakításának időtartama nem számít bele, hanem a munkaviszonyok megszakításának időtartama nélkül számításba kerül.

[342]

7. Az öregségi nyugdíjkorhatár megállapításánál a munkaviszonyok megszakításának időtartama nem számít bele, hanem a munkaviszonyok megszakításának időtartama nélkül számításba kerül.

[343]

8. Az öregségi nyugdíjkorhatár megállapításánál a munkaviszonyok megszakításának időtartama nem számít bele, hanem a munkaviszonyok megszakításának időtartama nélkül számításba kerül.

[344]

9. Az öregségi nyugdíjkorhatár megállapításánál a munkaviszonyok megszakításának időtartama nem számít bele, hanem a munkaviszonyok megszakításának időtartama nélkül számításba kerül.

[345]

Tovább a galéria oldalára [346]

[Pécs], 1959. május

Az irat jelzete: HU-MNL-BaML-XXXV-1-1959-42 – Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, MSZMP Baranya Megyei Bizottsága – Gépelt másolat.

Az öregek bánásmódjáról a minisztériumban 1962-ben így írtak:

„[a] kilépni szándékozók között nagy számú az idős tsz-tag. Esetükben joggal feltehető lenne, hogy ők nyugdíjat vagy öregségi járadékot kapnak, és így kilépésüknek nem lehet értelme. Logikailag ez helyes, de van a dolognak egy másik oldala, és pedig az, hogy sok tsz-ben mostohán bánnak az idős tagokkal. Megnyilvánul ez abban, hogy rájuk is kimerik a területet, ha vállalja, ha nem, és ha nem műveli meg, úgy kártérítésre kötelezik. Pl. Vas megyében a bukácsházai tsz egy 80 éves asszonyt kötelezett kártérítésre. A másik, igen helytelen bánásmód abban van, hogy az idős tsz-tag háztájiát azzal az indokkal, hogy idős, 800 négyyszögölben állapítják meg, tehát egyik évről a másikra hirtelen lecsökkentik a korábbi nagyobb háztájit, amit az idős tsz-tagok joggal kifogásolnak.” [28]

Összefoglaló az 1962. június havi jelentésekről

1. Az öregségi nyugdíjkorhatár megállapításánál a munkaviszonyok megszakításának időtartama nem számít bele, hanem a munkaviszonyok megszakításának időtartama nélkül számításba kerül.

[347]

Magyarország...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[358]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[359]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[360]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[361]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[362]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[363]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[364]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[365]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[366]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[367]

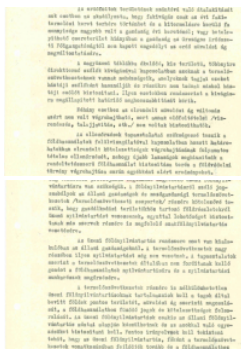
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[368]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[369]

A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...
A Magyar Köztársaság...

[370]

[371]

[Tovább a galéria oldalára](#) [372]

Budapest, 1965. szeptember 30.

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-M-KS 288-28.-1965-14 – Gépelt eredeti.

A téveseknek elvileg saját szociális alapot kellett képezniük, ami azonban az 1970. évi 800 millió forintról két éven belül 63%-kal lecsökkent. Ebben a tekintetben is érzékelhető a termelési mutatók „sikerességének” kreált volta. Az eleve kis összeg drasztikus süllyedése utáni maradékból kellett volna 1972-től a tagok betegsége esetén a keresettérítést, vagy a baleseti keresetkiegészítést és segélyezést kifizetni. A papíron meglévő alapok gyakorlati felhasználásáról sokat mond a kortársi összegzés:

„A szociális alapból beruházásokra 1970-ben 7,4 millió, 1972-ben pedig 8,1 millió forintot fordítottak, mivel a szociális beruházások nagyobb részét, az említett 2,7 milliárd Ft-ot a fejlesztési célkitűzések megvalósítása során (pl. szakosított telepek) a fejlesztési alapok terhére finanszírozták. [...] Mivel a védelmi berendezések beszerzésének, kiépítésének és az azok üzemszerű fenntartásának költségei a termelés költségeit növelik, a mezőgazdasági üzemek elsősorban e tételeket hanyagolják el és rangsorban az utolsó helyre kerülnek. [31]

A nyugdíjasok életkörülményeiről szóló, hetvenes évek végi összegzés is foglalkozik a tévesnyugdíjasok kedvezőtlen helyzetével. Az átlagnyugdíj – 1600 forint – a fele volt az átlagos keresetnek, de ettől is elmaradtak a termelőszövetkezeti nyugdíjak (1300 forint). Ez az össznyugdíjasok 37%-át jelentette. 1000 forintot meg nem haladó havi ellátásban részesült a mezőgazdasági tévesek öregségi nyugdíjasainak 56, a tévesjáradékosok 85%-a. (Ez utóbbi kategóriában 1977-ben az átlagos juttatás mindössze 850 forint volt.) Tanulságos ugyanakkor, hogy a nyugdíjasok kétharmadát kitevő, 1500 forint alatti nyugdíjjal rendelkezők ötöde jónak, fele pedig kielégítőnek látta akkori helyzetét, ami utalhat egyrészt az 1970-hez képest számított emelkedésre, másrészt pedig arra, hogy a nyugdíjasok 80%-a másokkal közös háztartásban élt.[32] Harmadrészt pedig, tehetjük hozzá, hogy korábbi alacsony kereseti viszonyaik tükrében az átlag alatti nyugdíj nem volt jelentős visszalépés. 1981-ben a saját jogú munkásalkalmazott nyugdíjasok átlagos nyugdíja 26%-kal volt magasabb a saját jogú tévesnyugdíjasokénál. A 161 ezres tömböt képező téves-járadékosok átlagosan havonta 1609 forintot kaptak, ami az említett munkásalkalmazotti nyugdíj 48%-át jelentette.[33]

Kérdések

Varga Zsuzsanna a publikációiban évtizedek óta közvetíti a politikai diktatúra nőmenklatúráján belüli véleményeket és törekvéseket. Felhívja a figyelmet, hogy a monolitnak tekintett pártállamon belül is voltak érdekcsoportok, illetve a társadalommal vállalt konfliktusok bizonyos fokú alkalmazkodásra kényszerítették a döntéshozókat is. Ezekben a leírásokban természetesen vannak igaz mozaikképek, de azok az „egészet” nem magyarázhatják meg. Tetszetős a narratíva, de komoly kételyek merültek fel már húsz évvel korábban is, amikor az 1956 és 1967 közötti időszakot tárgyaló könyvének címébe a „paraszti érdekérvényesítés” fogalmát helyezte.[34] Miért félrevezető, ha a szerző kutatási eredményeit a korszakra és a témára vonatkozó általános történeti értékeléséknél fogadjuk el? Hogyan oldható föl az ellentmondás a tömeges tapasztalattörténetekkel?

Terjedelmi okból csak megemlíjük azokat a történelemformáló tényezőket, kutatási eredményeket, amelyek torzíva vagy egyáltalán nem jelennek meg a könyvben. Alapvető kérdés, hogy a modelltranszfer keleti és nyugati tartalmi jegyeinek átfogó leírása és értelmezése nélkül mit kezdjünk a kiragadott agrártechnikai és agrártechnológiai tényezőkkel? Vajon azok hitelesen bemutatathatók úgy, hogy a társadalom (emberi együttélési formák), ha úgy tetszik, a „társadalmi mechanizmus” mintegy csatolmánya lesz az éppen aktuális politikai döntéseknek, például az „új gazdasági mechanizmusnak”? A szerző a leszűkített, szektorális látásmód miatt elsősorban az agrárpolitika, a kényszerszövetkezetek politikatörténetének egyes kérdéseit tárja az olvasó elé. Ha már az olvasót a határon túlra vezeti és egy tömör mondatot megfogalmazott a parasztok ukrainjai „izzasztásáról”: miként lehetséges az, hogy a több millió áldozat említés nélkül maradt (12.)? Ha a belső gyarmatosítás jelensége megjelenik „szovjet” területeken, akkor az miért maradt ki az 1945 utáni magyarországi történelem bemutatásából? Az utóbbi években folytatott vidéktörténeti kutatásaink (a szerző ezekre tévesen, hiányosan és a lényegét meg sem említve utal; 296.) szerint a vidék- és parasztellenesség az egyházközösségeket is alapvetően érintette. A kulákok és más, a szómágiát tükröző kifejezések is értelmezés nélkül maradtak, holott a „kuláktörténetek” valójában a gazdaelitekről szólnak. A szómágiával különösképpen egy külföldieknek szánt szövegben kellene foglalkozni, hogy például jobban értsék az egyébként Magyarországon túl is ismertnek számító *Ottlik Géza* „kulákságát”. [35] Ezen kontextus kimaradása magyarázat nélkül hagy társadalmi jelenségeket, amik sztereotípiákat és előítéleteket mozgósítanak az olvasóban: a könyv parasztgazdái a változással szembenálló, csökönyös emberek, akik ellenzik az életüket megjavító változásokat. *Marx* és *Lenin* parasztjait „láthatjuk” itt megjelenni, szó sincs *Alekszandr Csajanov*[36] orosz vagy *Fél Edit* és *Hofer Tamás* klasszikus művének átányi gazdájáról.[37]

A kommunista nyelvi uralom, a szükségszerűség nézőpontjának feloldása aligha megkerülhető egy ilyen átfogó szándékkal írt munka esetében. Mintha a szerző forrásainak foglyává vált volna, így idézőjel és elemzés nélkül olvashatunk a földelkobzásokat jelentő földfelajánlásról; a bekényszerített helyett bevitt földről, tárgyakról; bekényszerített emberek helyett belépettekről. Torzít az ábrázolás, ha a bekényszerítettek nevén papíron meghagyott javak esetében tulajdonról, majd pedig „szövetkezeti tulajdonról” beszélünk. Ennek cáfolataként itt csupán *Kornai János* közismert fejtegetéseire hivatkozhatunk.[38] Ez esetben konkrétan mutatkozik meg, hogy mennyire aggályos főként a tulajdonjog, a munkakultúra és a politikai hatalom tényezőinek figyelmen kívül hagyása a „modelltranszfer”-felvetésben.

Ha életszerű és analitikus fogalmakkal akarunk dolgozni, hogy helyükre kerüljenek a történeti jelenségek, akkor – az igényes külföldi munkák alapján – a kényszerkollektivizálás kifejezéshez hasonlóan indokolt kényszerszövetkezetekről beszélni. Ezzel egyrészt kutatóként is jelöljük, hogy a vidéki Magyarországon jelenlévő, a helyben maradtak számára meghatározó történeti realitásról, a legnagyobb munkahelyi hálózatról van szó, de egyben azt is kifejezzük, hogy azok eredetüket tekintve a szocialista bekerítés, a terror hatására jöttek létre. Az már egy újabb történeti jelenség, hogy mind az 1945. évi földelkobzások, földosztások és a kényszerkollektivizálás folyamatai az indoktrináció, az (ön)cenzúra miatt sem voltak publikálhatók történeti valóságukban a rendszerváltást megelőzően.

A téves-vezetők elleni 1970-es évekbeli perek nem tekinthetők az 1956 leveréséhez kapcsolódó perek utáni időszak első nagy politikai eljárásainak. A szerzői beállítással szemben, ha már „elsőket” keresünk, akkor a „tévesellenes izgatás” 1959 és 1961 közötti tömeges koncepciós pereit, majd pedig az 1960-as évek egyházi személyek elleni ismétlődő pereit kell megemlítenünk. Továbbá a téves-vezetők elleni eljárások minden bizonynyal valóban első feldolgozásai közé tartozó *Ne sápadj!* című, a Gulyás-testvérek klasszikus kortársi dokumentumfilmjét miként lehetett figyelmen kívül hagyni?[39]

Bábolna, Nádudvar és a többi, az iparszerű mezőgazdasági termelés közismerten kis hányadot jelentő és politikai kiváltságos helyzetét miként lehet jellemzőnek tartani a korabeli vidéki Magyarország átfogó képét illetően?[40] A még nagyobb mértékű eladósodás/eladásítás pályájára állított országban miként lehet a politikai és a gazdasági szereplőket így elválasztani? Csak példaként említhetjük, hogy megtevesztő a szocialista modernizációt illetően a bábolnai állami gazdasági helyzet és a „szövetkezeti szektor” ilyen módon való összemossa. A táblázatokra vonatkozóan példaként említhető, hogy a 149. oldalon közölt táblázatban kommentár nélkül maradt a munkabér és a második gazdaság alapvető különbözősége. A hetvenes években végzett időmérleg-kutatások eredményei szerint a mezőgazdaságból élőknek az átlagnál napi két órával volt több a kötött idejük: ennyivel dolgoztak többet a háztájiban s maradt ennyivel kevesebb szabadidejük.[41] Az egyéni és társadalmi önkiszákmányolás nem volt jellemzője a hagyományos paraszti értékrendnek. Már az orosz/szovjet körülményeket tárgyaló részben megjelenhetett volna a csajánovi értelmezés, azonban sem ott, sem a magyar fejezetekben ez a kérdéskör nem szerepel.

Bár a bevezetőben olvashatjuk, hogy a szerző szociológiai, szociográfiai és néprajzi művekre is támaszkodik, azonban ezek hatását csak igen részlegesen érzékeljük. Nehezen elfogadható, hogy Juhász Pál tévesz-neurózissal kapcsolatos kutatásait, vagy például Andorka Rudolf, Losonczy Ágnes, Enyedi György vagy éppen Beluszky Pál deviáns viselkedésmóddal és a hátrányos vidéki helyzettel foglalkozó műveit a szerző nem hasznosította, amelyek pedig külföldi összehasonlításban is kivételes módon tárták fel a szocialista modernizáció ellentmondásait.[42] Vajon a klasszikus átányi monográfiában leírt, a kényszerkollektivizálás befejezése előtti milliók, valamint az utána végbement társadalmi dezintegrálódási folyamatok miként illeszthetők be a termelőszövetkezetek kínálta jövőkép koncepciójába? Ezek tükrében még inkább érthető, hogy a nézőpontok valójában folyamatosan az úgynevezett agrárlobbihoz sorolt személyekhez tartoznak. Ebben az elbeszélésben a mezőgazdaság sikerei valójában az ő sikerei.

Feltűnő, hogy Fehér Lajos életrajzából kimaradt az 1945–1946. évi politikai rendőrségi vezetői szerepvállalása és az, hogy 1957 elején miként állt ki a karhatalom bevetése mellett. Vajon milyen értelemben lehet 1974-ben politikai bukásáról beszélni, ha 1981-es haláláig az MSZMP KB tagja maradt? A nómenklatúráról szóló hosszú szövegközlések a retusált képek, a naiv realizmus és egyoldalúság keverékét képezik. Mintha csak mindig egy, bölcs történelmi szereplő („agrárlobbi”) lenne a színpadon. A tendenciózus, esetleges forrásválogatás, a döntéshozói körben végzett interjúk nehezen követhető, szűk köre önmagában is problematikus. A „társadalom tagjai”, „mások” hol vannak a tablóképen? Hasonlóképpen a mikroszintű kutatásokra vonatkozó három megyei utalás is kérdéseket vet fel. Sem módszertani, sem pedig tartalmi tekintetben nem érzékelhető a bevezetőben kijelölt mikrotörténelmi megközelítés.

A jobbágyparaszti világból átöröklődött vidék- és paraszttellenességnek, a vidéki tereket csak kiaknázható erőforrásnak tekintő állami beavatkozásnak az egyik jellemzője, hogy lényegében nem vesz tudomást a helyi-regionális nézőpontokról.[43] A jelenkortörténelmi kutatás egy része folytatja ezt a hagyományt, amikor a kommunista iparosítási politikáról és az erőforrás-elosztási rendszerről szóló elemzéseket negligálja, a „tervgazdálkodáshoz” kapcsolódó kényszerkollektivizálást és (össz)társadalmi változásokat, lényegében a szükségszerűség nézőpontjából kiindulva, ma is rendszerint a „sikeres” szóval illetik.[44] Tiszteletben tartva, hogy bárkinék lehet átfogó véleménye egy rezsimről, történetkutatóként azonban még inkább tiszteletben kell tartani történelmi forrásaink vétőjogát. Különös, ünnepi tanulmányokat eredményezhet az, ha a politikai diktatúra legfőbb döntéshozói által ránk hagyott, alapvetően politikai szövegek és gondolkodási horizontok alapján próbálunk bemutatni egy korszakot. Ha szisztematikusan megnezzük a nagyszámú 1956 utáni, főként politikátörténelmi publikációk főszövegeinek és lábjegyzeteinek tartalmát, az információk keletkezési helyét és az azok alapján formált írásokat, ráismerhetünk arra, hogy ezek a „sikertörténetek” csak akkor lennének igazak, ha nem veszünk tudomást a kényszerkollektivizálás káros társadalmi és környezeti hatásairól, magáról a rendszercsödről. Vajon a szovjetizált és „amerikanizált” tévesz-udvarok és földjeik mindennapi képei, fotói mit mutatnak? Vajon a „sikeres tabusítások” évtizedei után meddig kell várni, hogy a jelenkortörténelmi kutatók egy részét a tömeges történelmi források tükrében valóban érdekelje az, ami a társadalom tagjaival történt?

[1] VARGA ZSUZSANNA: *The Hungarian Agricultural Miracle? Sovietization and Americanization in a Communist Country*. Lanham, Boulder, New York, London, 2020. A doktori disszertáció: Uő: *Modelltranszferek Keletről és Nyugatról: mezőgazdasági termelőszövetkezetek Magyarországon (1949–1989)*. MTA doktori értekezés, 2014.

[2] HU-MNL-OL-M-KS 288-28.-1960-21. (301–304. o.) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az 1945 utáni munkáspártok iratai, Magyar Szocialista Munkáspárt, MSZMP Központi Szervei, KB Mezőgazdasági Osztály, A Legfőbb Ügyészség jegyzőkönyve, 1960. február 13.]. Lásd a monogramokkal ellátott iratszöveget teljes terjedelemben: Ö. Kovács József: *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete 1945–1965*. Bp., 2012, 328–334.

[3] HU-MNL-OL-M-KS 288-28.-1961-12. (22–25. o.), A Legfőbb Ügyészség jelentése, 1961. december 13. Lásd a monogramokkal ellátott iratszöveget teljes terjedelemben: Ö. Kovács: i. m. 335–337.

[4] HU-MNL-OL-M-KS 288-11.-622. (1–13. o.) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az 1945 utáni munkáspártok iratai, Magyar Szocialista Munkáspárt, MSZMP Központi Szervei, MSZMP KB Információs jelentések, A Népszabadság levelezési rovatának jelentése az 1960. februárban beérkezett levelekről, 1960. március 10.]. Lásd még Ö. Kovács: i. m. 343.

[5] HU-MNL-OL-XIX-K-9-bk-513.-1982-13.551. (631. doboz) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az Államigazgatás felsőbb szervei, Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium, Országos Földügyi és Térképészeti Hivatal, Konferencia megnyitó beszéd, 1982. február 11.].

[6] A kifejezéssel utalunk Miklóssy Endrének a tervgazdálkodási rendszer egészére értett szóhasználatára. MIKLÓSSY ENDRE: *A magyar szocialista rendszer összeomlása. Valóság*, 1998. 8. sz. 8–28.

[7] HU-MNL-OL-XIX-K-9-bk-513.-1982-13.551. (631. doboz, 6–7.). A Növényvédelmi és Agrokémiai Főosztály (Nagy Bálint főosztályvezető) jelentése az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Bizottságának a termőföld védelméről és a talajok termékenységéről, 1982. augusztus 9.

[8] Uo.

[9] HU-MNL-OL-XIX-K-9-bk-513.-1982-14.314. (631. doboz). Vánca Jenő miniszter előterjesztése az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Bizottsága részére a termőföld termékenységének növelésével kapcsolatos feladatokról, 1981. március 13. és 23. Jelezzük, hogy a 11–15. sz. lábjegyzetek iratai több vázlatban is megtalálhatók: helyenként kisebb eltérésekkel.

[10] Uo. 2. számú melléklet.

[11] HU-MNL-OL-XIX-K-9-bk-513.-1982-14.314. (631. doboz). Vánca Jenő miniszter előterjesztése az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Bizottsága részére a termőföld termékenységének növelésével kapcsolatos feladatokról, 1981. március 13. és 23.

[12] Uo.; HU-MNL-OL-XIX-K-9-bk-513.-1982-14.314. (631. doboz). Vánca Jenő miniszter előterjesztése az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Bizottsága részére a termőföld termékenységének növelésével kapcsolatos feladatokról, 1981. február 6.

[13] MNL-OL-XVII-2-a-191.-1987-V-38-6. (1672. doboz, 4. o.). [Néphatalmi és különleges feladatokra alakult bizottságok, Központi Népi Ellenőrzési Bizottság, Általános iratok, A KNEB Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Főosztályának jelentése a talaj termőképességének vizsgálatáról, 1987. november 23.].

[14] HU-MNL-OL-XIX-K-9-ak-1974-00514. (5. doboz, 5–6.). [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az Államigazgatás felsőbb szervei, Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium, TÜK iratok, A Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium Gépgyártási Főosztály szigorúan titkos előterjesztése, 1974.].

[15] Uo.

[16] Uo. 8–11.

[17] HU-MNL-OL-XVII-2-a-13-1973-322-55006. (837. doboz, 8–9.). A Központi Népi Ellenőrző Bizottság jelentése a mezőgazdasági nagyüzemek munka- és egészségvédelmének, valamint munkahelyi szociális ellátottságának helyzetéről, 1973. szeptember 17.

[18] A következő megyék (11) hivatalaira utaltak, amely névsor alapján valószínűsíthető, hogy ezekre a területekre és még egy, itt név nélkülre vonatkozott a vizsgálat: Baranya, Békés, Csongrád, Győr, Komárom, Pest, Somogy, Szabolcs-Szatmár, Szolnok, Tolna, Zala. HU-MNL-OL-XIX-K-9-d-1978-32.176. (79. doboz) [Az Államigazgatás felsőbb szervei, Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium, Munkaügyi és Szociálpolitikai Főosztály. Lásd: A Központi Népi Ellenőrzési Bizottság jelentése a mezőgazdasági tsz-ek munkaerőgazdálkodásáról, 1978. február 28.]

[19] Uo. 6.

[20] Uo.

[21] ANDORKA RUDOLF: A magyarországi és finnországi hosszú távú társadalmi fejlődés a társadalmi jelzőszámok idősorai alapján. *Szociológiai Szemle*, 1991. 1. sz. 35–58.

[22] JUHÁSZ PÁL: A neurosis morbiditásának alakulása egy magyar faluban, lakói gazdasági megerősödésének és az urbanizáció kezdetének fázisában (1960–1971). *Ideggyógyászati Szemle*, 1973. 1. sz. 14–26.; LOSONCZI ÁGNES: *Ártó-védő társadalom. Ahogy a társadalom betegít és gyógyít...* Bp., 1989.

[23] PATAKI FERENC – ANDORKA RUDOLF: *A társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon I. Helyzetelemzés és javaslatok*. Bp., 1984.

[24] Ezekre lásd HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN: „Kétségbeesésben írtam”. Kulákküldözés – kollektivizálás – elvándorlás a Kádár-korszak szociográfiáiban. In: *Magyar dúlás. Tanulmányok a kényszerkollektivizálásról*. Szerk. GALAMBOS ISTVÁN – HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN. Budapest, 2019, 183–219.

[25] BALOGH BALÁZS: Egy férfigeneráció sorsa Tápon a tévesztéstől napjainkig. In: *Ethno-lore. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének évkönyve*. XXVI. Főszerk. HOPPÁL MIHÁLY. Szerk. BERTA PÉTER. Budapest, 2009, 289–326.

[26] HU-MNL-OL-M-KS 288-28.-1959-9. A Termelőszövetkezeti Tanács Titkárságának jelentése a Veszprém és Fejér megyei tapasztalatairól, 1959. július 31. Bővebben lásd Ö. Kovács: i. m. 314–321.

[27] HU-MNL-BaML-XXXV-1-1959-42. [Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, MSZMP Baranya Megyei Bizottsága, A Központi Statisztikai Hivatal Baranya Megyei Igazgatóságának Jelentése, 1959. május].

[28] HU-MNL-OL-XIX-K-1-af (10. doboz, 3–4.) [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az Államigazgatás felsőbb szervei, Mezőgazdaság- és élelmiszerügy, Losonczy Pál miniszter iratai. Összefoglaló az 1962. június havi jelentésekről. Budapest, 1962. július 24.].

[29] HU-MNL-BaML-XXXV-1-1959-42. (12. sz. dokumentum).

[30] HU-MNL-OL-M-KS 288-28.-1965-14. (131. o.) A Földművelésügyi Minisztérium Földbirtokpolitikai Főosztályának jelentése, 1965. szeptember 30. „A Politikai Bizottság határozatának megfelelően a földfelajánlás újabb szabályozása folyamatban van.” Uo.

[31] HU-MNL-OL-XVII-2-a-13-1973-322-55006. (837. doboz.) A Központi Népi Ellenőrző Bizottság jelentése a mezőgazdasági nagyüzemek munka- és egészségvédelmének, valamint munkahelyi szociális ellátottságának helyzetéről, 1973. szeptember 17. (9. sz. irat). Az állami gazdaságok az elszámolt nyereségből ilyen alapot nem képezhettek, ezért szociális célú kiadásait a részesedési alap terhére kellett elszámolni. Uo.

[32] *A nyugdíjasok életkörülményei*. Központi Statisztikai Hivatal, 1978. december 11/18. /Statisztikai Időszaki Közlemények 435./ 11–14.

[33] *A lakosság jövedelme, társadalombiztosítás, családpolitika*. Szerk. ZAFÍR MIHÁLY – FEKETE GYULA. Bp., 1983, /Életszínvonal-füzetek, 4. sz./, 73–75.

[34] VARGA ZSUZSANNA: *Politika, paraszti érdekérvényesítés és szövetkezetek Magyarországon 1956–1967*. Bp., 2001.

[35] Lásd: Ottlik-mozaik. Közzéteszi G. MERVA MÁRIA. *Holmi*, 1995. 10. sz. 1362–1376.; HANTÓ ZSUZSA: Író a határban – Ottlik Géza kulákügye. *Új Horizont*, 2006. 4. sz. 89–94.

[36] A közigazdász, szociológus paraszti fogyasztás és munkakultúra összefüggéseire rávilágító értelmezésére lásd Pozsgai Péter tanulmányát: https://library.hungaricana.hu/hu/view/BAZM_Le_12-13_2005/?pg=344&layout=s ^[373]. (Utolsó letöltés ideje: 2021. augusztus 17.).

[37] FÉL EDIT – HOFER TAMÁS: „Mi korrekt parasztok...” *Hagyományos élet Átányon*. Bp., 2010; *Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban* című művük itt is olvasható: <https://mek.oszk.hu/04900/04950/04950.pdf> ^[374] (Utolsó letöltés ideje: 2021. augusztus 17.).

[38] KORNAI JÁNOS: *A szocialista rendszer. (Kritikai politikai gazdaságtan)*. Bp., 1993, 108–118.

[39] Egy hosszabb beszélgetés Gulyás Jánossal a filmről: <https://www.youtube.com/watch?v=JybuRRfE0Tk> ^[375] (Utolsó letöltés ideje: 2021. augusztus 17.).

[40] A két üzem vezetője, Burgert Róbert 1966 és 1989 között, Szabó István 1962/1966-tól 1989-ig volt az MSZMP KB tagja.

[41] ANDORKA RUDOLF – FALUSSY BÉLA: Az életkörülmények hatása az életmódra. In: *Hogyan élünk?* Szerk. SZÁNTÓ MIKLÓS. Bp., 1984, 113–139.

[42] Lásd a 22–24. sz. lánjegyzeteken túl: BELUSZKY PÁL: Területi hátrányok és „kezelésük” Magyarországon (1900)–1948–1991. In: Uő: *Vég kiárusítás II. Társadalomföldrajzi tanulmányok*. Pécs, 2002, 71–94.; *Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon*. Szerk. ENYEDI GYÖRGY. Bp., 1993.

[43] HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN: Örökségünk és adósságaink. A rurális társadalomtörténet lehetőségei Magyarországon. *Ethnographia*, 2015. 3. sz. 417–433.; Uő: A vidékellenes politika elemei Magyarországon az 1960-as években. Kortárs szempontok egy évtized értékeléséhez. In: *Az árnyékos oldalon. Vidéki Magyarország a rövid hatvanos években*. Szerk. CSIKÓS GÁBOR – HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN. Bp., 2020, 13–53.

[44] VARGA ZSUZSANNA: Az Új Gazdasági Mechanizmus elfeledett sikertörténete: a termelőszövetkezeti szektor. *Betekintő*, 2018. 2. sz. 1–11.

Címkék:

[vidéktörténet](#) ^[376]

[modernizációs projekt](#) ^[377]

[szocializmus](#) ^[378]

[társadalmi ár](#) ^[379]

Kiadás: 21. évfolyam (2021) 4–5. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/elbeszeles-es-torteneti-magyarazat-magyar-agrarcso-da-es-a-forrasok-vetojoga>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/elbeszeles-es-torteneti-magyarazat-magyar-agrarcso-da-es-a-forrasok-vetojoga>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/1.fortepan_179976_1968_tarhos_a_kossuth_termeloszovetkezeti_zarszamado_kiozgyulese.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/2.fortepan_87370_a_galgamente_termeloszovetkezeti_aratoi_ebedszuneten_1971_tura.jpg

[4] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/3.fortepan_89031_1977_ady_teesz.jpg

[5] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/4.fortepan_67360_1960.jpg

[6] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jegyzokonyve/0101.jpg>

[7] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jegyzokonyve/0102.jpg>

[8] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jegyzokonyve/0103.jpg>

[9] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jegyzokonyve/0104.jpg>

[10] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jegyzokonyve/0105.jpg>

[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jegyzokonyve/0106.jpg>

[12] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jegyzokonyve/0107.jpg>

[13] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jegyzokonyve/0108.jpg>

[14] <https://www.archivnet.hu/a-legfobb-ugyeszseg-jegyzokonyve>

[15] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jelentese/0201.jpg>

[16] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jelentese/0202.jpg>

[17] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jelentese/0203.jpg>

[18] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-legfobb-ugyeszseg-jelentese/0204.jpg>

[19] <https://www.archivnet.hu/a-legfobb-ugyeszseg-jelentese>

[20] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0001.jpg>

[21] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0002.jpg>

[22] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0003.jpg>

[23] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0004.jpg>

[24] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0005.jpg>

[25] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0006.jpg>

[26] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0007.jpg>

[27] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0008.jpg>

[28] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0009.jpg>

[29] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0010.jpg>

[30] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0011.jpg>

[31] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0012.jpg>

[32] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0013.jpg>

[33] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0014.jpg>

[34] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0015.jpg>

[35] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-nepszabadsag-levelezesi-rovatanak-jelentese-az-1960-februarban-beerkezett-levelekr/0016.jpg>

ks288f28cs196514oepage-0014.jpg
[366] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-foldmuvelesugyi-miniszterium-foldbirtokpolitikai-foosztalyanak-jelentes-a-foldtulajdonrol-es/14sziratjelzetehu-mnl-ol-m-ks288f28cs196514oepage-0015.jpg>
[367] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-foldmuvelesugyi-miniszterium-foldbirtokpolitikai-foosztalyanak-jelentes-a-foldtulajdonrol-es/14sziratjelzetehu-mnl-ol-m-ks288f28cs196514oepage-0016.jpg>
[368] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-foldmuvelesugyi-miniszterium-foldbirtokpolitikai-foosztalyanak-jelentes-a-foldtulajdonrol-es/14sziratjelzetehu-mnl-ol-m-ks288f28cs196514oepage-0017.jpg>
[369] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-foldmuvelesugyi-miniszterium-foldbirtokpolitikai-foosztalyanak-jelentes-a-foldtulajdonrol-es/14sziratjelzetehu-mnl-ol-m-ks288f28cs196514oepage-0018.jpg>
[370] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-foldmuvelesugyi-miniszterium-foldbirtokpolitikai-foosztalyanak-jelentes-a-foldtulajdonrol-es/14sziratjelzetehu-mnl-ol-m-ks288f28cs196514oepage-0019.jpg>
[371] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-foldmuvelesugyi-miniszterium-foldbirtokpolitikai-foosztalyanak-jelentes-a-foldtulajdonrol-es/14sziratjelzetehu-mnl-ol-m-ks288f28cs196514oepage-0020.jpg>
[372] <https://www.archivnet.hu/a-foldmuvelesugyi-miniszterium-foldbirtokpolitikai-foosztalyanak-jelentes-a-foldtulajdonrol-es>
[373] https://library.hungaricana.hu/hu/view/BAZM_Le_12-13_2005/?pg=344&layout=s
[374] <https://mek.oszk.hu/04900/04950/04950.pdf>
[375] <https://www.youtube.com/watch?v=JybuRRfE0Tk>
[376] <https://www.archivnet.hu/cimkek/videktortenet>
[377] <https://www.archivnet.hu/cimkek/modernizacios-projekt>
[378] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szocializmus>
[379] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tarsadalmi-ar>